

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen
Møte torsdag den 16 januar 1947 kl. 18.

Formann: Terje Wold.

Formannen: Møtet er satt. Det er flere av komiteens medlemmer som ikke er kommet, men tiden er knapp. Regjeringen skal ha møte kl. 19 for å foreta den endelige redaksjon av dette kommuniké, og jeg tror at hvis Regjeringen skal ha noen nytte av drøftelsene her, bør vi begynne med en gang.

Det er selvsagt ikke meningen at vi her skal redigere noe utkast til kommuniké, men vi skal gi våre råd og delta i drøftelsene av det utkast til erklæring som foreligger. Jeg skjønner også at Regjeringen og Utenriksdepartementet ikke har hatt tid til å utarbeide noe nytt utkast i middagspausen, så vi begynner altså på det grunnlag vi hadde da vi sluttet i formiddag.

Jeg skal høre om det, etterat komiteens medlemmer i middagspausen har hatt anledning til å tenke over utkastet til erklæring, er noen som har noe ytterligere å fremkomme med. -

Friis: Det var bare et spørsmål om det er korrekt å skifte så meget i bruken av navnet på Sovjet-Samveldets regjering. På side 1 er den kalt «Sovjet-Samveldets regjering», på side 2 «Sovjet-regjeringen», på side 3 «den sovjetiske regjering» og «Sovjet-regjeringen». - Jeg vet ikke om det ikke i sådanne dokumenter er det korrekte å bruke én betegnelse hele tiden.

Formannen: Det er ting som må ordnes ved den endelige redigering.

Utheim: Med hensyn til systematikken i det utkastet som er fremlagt, vil jeg henlede oppmerksomheten på et par ting. Tar vi for oss side 1, har vi tre avsnitt der. Jeg synes at annet avsnitt på side 1 ikke bør stå der hvor det står. Man bør sammenhengende gi en redegjøring for det som Sovjet hevder - det er altså første og tredje avsnitt på side 1, og det slutter på side 2, første avsnitt. Jeg synes også det bør omredigeres noe. Jeg har ikke dokumentene, men ble det ikke også av Sovjet-Samveldet selv i de krav som ble fremsatt meget sterkt henvist til den aktuelle krigssituasjon, og til nødvendigheten av å få forsvarsanlegg av hensyn til krigen som pågikk? Er det riktig, så bør det tas med etter min mening, som en nærmere forklaring på Regjeringens standpunkt når den gikk med på disse forhandlingene. Jo mer jeg har tenkt på saken, jo mer klar er jeg over at de krav som ble fremsatt fra russisk side i første omgang ikke bør tas med. Jeg vurderer fullt ut det hensyn som utenriksministeren hevder, og som man hadde tillagt meget stor betydning i departementet. Jeg

tror det er riktig. Kan man få det hele mere inn under det moment at den krig som pågikk nødvendiggjorde en revisjon her, forklarer det bedre Regjeringens stilling til saken og det vil opinionen her i landet forstå.

Jo mere jeg har overveiet saken, er jeg kommet til at man på en eller annen måte bør få innredigert dette at begge våre land nå er tilsluttet De Forente Nasjoner, og at vi i chartret, eller pakten, eller hva man vil kalle det, har bestemte regler for fremgangsmåten ved revisjon av traktater som Svalbardtraktaten. Jeg ser den beste hjelp til å få en tilfredsstillende løsning av dette spørsmål i at vi får saken inn for et internasjonalt forum. Det er jo andre makter som ved siden av oss her har veldige interesser å ivareta, og jeg er livende redd for at vi skal komme i en sådan stilling at man på dette grunnlag kan si: Nå er Norge gått inn i østblokken.

Strand Johansen: I tilslutning til det spørsmål jeg reiste i mitt forrige innlegg, om at fremstillingen av det som blir hevdet fra den og den side, og kommentarene - som hr. Hambro nevnte - går over i hverandre, vil jeg foreslå at avsnitt 2 på første side utgår, og at også avsnitt 3 på annen side utgår, selv om det som sies i avsnitt 3 ble hevdet under forhandlingene. Jeg kan ikke være enig i den begrunnelse som utenriksministeren ga, nemlig at en overskrift i «Friheten» i går gjør det nødvendig å fastslå at den norske regjering fremdeles er av den mening at traktaten er gyldig.

Det kan ikke være årsaken til at det er nødvendig å fastslå det. Angjeldende melding i «Friheten» er en gjengivelse av en Tass-melding, og overskriften må ses som en gjengivelse av den påstand som hevdes i Tass-meldingen eller som en fremstilling av Sovjet-regjeringens standpunkt som der gjengis.

Støstad: Jeg vil bare i anledning av det hr. Strand Johansen nå uttalte, si at jeg kan ikke skjønne annet enn at vi ved å ta ut de avsnittene det her gjelder, svekker hele fremstillingen i en grad som gjør at det nesten ikke blir noen ting igjen av det hele.

Utheim: Jeg er enig med hr. Støstad.

Støstad: Jeg synes nesten ikke det har noen hensikt å lage et kommuniké, hvis vi ikke skal fastslå at Norge har suvereniteten. Det må vi gjøre, og vi må også kunne fremstille vårt forhold til de krav som er reist, på den måte som det er gjort, uten at det skal kunne vekke noen motvilje hos den annen part. Vi skal selvfølgelig være hensynsfulle, men vi må ikke være så hensynsfulle at vi lager et kommuniké som liksom godt kunne være laget av Tass som av den norske regjering. Det synes jeg ikke går an. Når det gjelder systematikken er det kanskje noe i det hr.

Utheim sa, at det ville være riktig å flytte avsnitt 2 på side 1, men det er en ting som en selvfølgelig kan se på under den endelige utarbeidelse. Jeg vil i det hele tatt si at når dette kommuniqué nå skal redigeres, må det ikke redigeres slik at det svekkes. Jeg tror ikke vi under noen omstendighet kan være mer forsiktig enn vi har vært i dette foreløpige utkast.

Formannen: Jeg gir min fulle tilslutning til det som hr. Støstad nettopp sa. Med hensyn til dette punktet om henvisning til § 43, om sikkerhetsordningen, vil jeg også der som en almindelig uttalelse si at jeg er enig i det som hr. Utheim sa, at vi ved den endelige redigering kanskje bør ha for øye nettopp det inntrykk erklæringen vil gi, ikke bare i Moskva, ikke bare hos Sovjet-regjeringen, men også i Washington og i London, hvor - det må vi være klar over - erklæringen også har betydning og vil bli fortolket og studert nøye. Det har jo vært vår politikk, som jeg tror vi alle er enige om, at vi i denne sak ikke ønsker å slutte oss hverken til en østblokk eller en vestblokk. Vi må derfor være forsiktige så vi ved utformingen får gitt klart uttrykk for dette. Hvis denne erklæringen kan ses slik at vi har sluttet oss til en østblokk, må det bort og vice versa, men det kan det jo ikke være tale om, slik som den er formet.

Med hensyn til uttrykkelig å påberope seg § 43 og paktens bestemmelser i forbindelse med vårt standpunkt, så kan det jo være riktig å få det med, enskjønt det er noe i det som hr. Hambro sa i formiddag, at vi ikke i tide og utide skal påberope oss og henvise til § 43. Det kan se ut som om vi ikke er helt ut lojale overfor de forhandlingsmessige forhold mellom Sovjetunionen og oss, og det ønsker vi ikke at denne erklæring skal gi uttrykk for. Den skal være lojal og korrekt.

Ellers har jeg inntrykk av at det ikke er stort mer som kan fremholdes her av bidrag for Regjeringen. Jeg vil gjerne igjen understreke at selvsagt kan ikke vi her redigere erklæringen, ansvaret for erklæringen og ansvaret for den endelige redaksjon er Regjeringens og må nødvendigvis være det. Men jeg tror allikevel at komiteens medlemmer har satt meget stor pris på å ha fått anledning til denne drøftelse med utenriksministeren og medlemmer av Regjeringen.

Monsen: Jeg er helt enig i det hr. Støstad sa, at denne uttalelse fra den norske regjering ikke for noen pris må redigeres slik at den liksom godt kunne vært redigert i Moskva. Jeg kan heller ikke skjønne at det avsnitt på side 2 som hr. Strand Johansen vil ha ut i sin helhet, kan tas ut, uten at det, som hr. Støstad også sa, ville se ut som om erklæringen ikke var redigert ut fra norsk syn. Ellers hadde jeg det inntrykk av utenriksministerens siste uttalelser i formiddagsmøtet, at de fleste av de råd som

var gitt her av komiteens medlemmer, var falt i god jord, og jeg har også det inntrykk at det samme gjaldt hr. Utheims ønske om å få med noe om krigssituasjonen på den tid saken ble tatt opp.

Det er et ord i avsnitt 3 på side 2 som jeg mener kanskje bør gå ut. Det er der hvor det heter: «Først etter at Sovjet-regjeringen ved en note av 16 februar 1924 hadde meddelt at den anerkjente Norges suverenitet over Svalbard, Bjørnøya innbefattet, og således fremtidig ikke ville gjøre noen innvending» osv. Der bør vel ordet «fremtidig» utgå. Det sies vel i virkeligheten nøyaktig det samme som det man ønsker å si, selv om ordet «fremtidig» går ut. Det ser nemlig ut som om Sovjetmyndighetene dermed skulle ha bundet seg for en lengere tid enn det er rimelig å si at de har bundet seg. Jeg vil be om at det ordet går ut.

Statsråd Lange: Jeg må også slutte meg til det som har vært sagt av hr. Støstad og av stortingspresidenten. Skal det i det hele tatt være noe poeng i å offentliggjøre en erklæring, må det være en erklæring som markerer norsk syn. Men jeg er meget takknemlig for de råd som er kommet også i ettermiddag.

Jeg vil gjerne få lov å opplyse om noe som jeg ikke engang har fått tid til å meddele alle mine regjeringskolleger som her er til stede, at jeg - forat vi skulle ha veien klar til å sende dette ut, og for å unngå å forstyrre Sovjets ambassadør sent på kvelden eller natten - har hatt en samtale med ham kl. halv seks. Jeg sa til ham at etter den offentlighet som saken meget mot vår vilje hadde fått, og etter at den russiske regjering hadde funnet det nødvendig å gi en fremstilling gjennom «Tass», fant vi det nødvendig - først og fremst av hensyn til den offentlige opinion i Norge som nå spurte: Hvor i all verdens rike er den norske regjering? Hva mener den? Hva synes den? - absolutt nødvendig for oss å sende ut en erklæring. Jeg sa også at jeg hadde håpet å kunne gi ham erklæringen med en gang, men at den ikke var endelig formet, og at jeg derfor ville sende ham den med bud i løpet av kvelden, så den ville være i hans hender før den i morgen tidlig kom i den norske presse. Jeg sa videre at vi hadde et meget sterkt ønske om at den ting at saken - meget mot vår vilje - var blitt offentliggjort, ikke skulle føre til en polemikk i form av utveksling av kommunikeer, og at når jeg ikke kunne gi ham teksten nå, var det blant annet fordi vi ut fra det nevnte hensyn gjennomarbeidet den. Han takket for meddelelsen, og han tok det meget rolig. Så sa han at han ikke, siden han hadde snakket med utenriksråd Andvord den 10de og da fått det første korte norske kommunike, hadde fått noen instruks fra Moskva, men at han som en rent personlig meningsytring ville si at han trodde det kanskje kunne være hensiktsmessig, for å unngå at man fikk en slik polemikk, at saken så snart som mulig ble tatt opp gjennom vår ambassade i Moskva med sikte på å komme

frem til en «agreed statement». Jeg sa at jeg var takknemlig for det personlige råd, men at det ikke kunne føre til, slik som situasjonen var nå, at vi ikke sendte ut noen ting. Han svarte til det at jeg måtte ikke oppfatte hans personlige råd slik at han ønsket å hindre oss i å sende ut noen ting, og vi var begge enige om at vi fra begge sider måtte bestrebe oss på bare å gi faktiske fremstillinger og unngå en polemikk i kommunikeer. Det er det jeg gjerne ville ha opplyst.

Samtalen forløp meget behagelig. Utenriksråden var til stede. Ambassadøren tok det helt rolig og saklig, og lot til å ha forståelse av at det nå var blitt en politisk nødvendighet for den norske regjering å si fra.

Jeg kan ut fra de hensyn som jeg nettopp nevnte innledningsvis, og som hr. Støstad og stortingspresidenten har gitt uttrykk for, ikke gå med på hr. Strand Johansens forslag om at avsnitt 2 på første side og avsnitt 3 på annen side skal gå ut. Men ved den endelige redigering er jeg ganske sikker på at Regjeringen - som jeg sa i formiddag - vil ta meget sterke hensyn til at det fremgår klart hva er hva, nettopp for å unngå at det skal bli fortolkningskunster fra noen kant - for dette blir lest ikke bare i Moskva, men det blir lest overalt i verden.

Når det gjelder dette at vi skulle ta ut ordet «fremtidig», er det et mulig hensyn, men det er å underslå et ord som står uttrykkelig i den russiske erklæring, overlevert av Madame Kollontay den 24 januar. Jeg har teksten her, det står:

«il n'élèvera pas, dans l'avenir, d'objection au sujet du Traité du Spitsberg du 9 Février 1920 et du règlement minier y relatif».

Oversatt:

«Den kommer ikke til i fremtiden å reise noen innvendinger med hensyn til Spitsbergen-traktaten av 9 februar 1920, eller med hensyn til bergverksordningen.»

Utheim: Da bør ordet bli stående der også.

Monsen: Ja, jeg var ikke oppmerksom på det.

Statsråd Lange: Ellers tror jeg ikke det vil tjene til noe om jeg nå i enkeltheter går igjennom de forslag og råd som ble gitt i formiddag. De er notert ned alle sammen, og vi skal overveie dem alle. Arbeidet med en ny utforming som grunnlag for Regjeringens drøftelser pågår i departementet. Det vil være ferdig til vi skal ta fatt i Regjeringen, og da får vi også ta hensyn til de nye synsmåter som her er hevdet.

Jeg vil bare si et par ord om dette med henvisning i dette kommunike til noen bestemt artikkel i charteret. Jeg tror ikke det skal gjøres i den form, jeg tror man kan finne en annen form.

Utheim: I alminnelige ordelag, det er nok for meg.

Statsråd Lange: Jeg tror ikke at man, når man står foran fortsatte drøftelser, skal fastlegge på den måte argumenter som man kommer til å føre.

Formannen: Flere har ikke ønsket å uttale seg, og jeg mener at vi kan anse behandlingen av denne sak her i dag for avsluttet.

Den neste sak som vi skulle behandle i møtet i dag, var det spørsmålet som ble reist under stortingsmøtet i formiddag om hvilken fremgangsmåte der skulle følges med hensyn til utenriksministerens redegjørelse. Det ble nevnt av hr. Hambro at vi burde få den skrevet av i to eksemplarer og utlagt enten i Lagtingssalen eller på Stortingets kontor, slik at Stortingets medlemmer kunne få anledning til å gjøre seg bekjent med den før saken kom opp til ny behandling. Hr. Moseid nevnte, som vi hørte i møtet i formiddag, at den burde trykkes på vanlig måte slik som hemmelige saker ellers vanligvis behandles - trykkes og sendes som hemmelig sak til hvert enkelt medlem. Jeg vil si som min foreløpige reaksjon at jeg tror at vi i denne saken bør vise den største forsiktighet. Det er en usedvanlig sak for det norske Storting å behandle, og det har jo vist seg, i forbindelse med denne saken, at det har vært lekkasje. Det er på det rene etter det som foreligger, at denne saken ikke ville kommet frem på dette tidspunkt for offentligheten dersom ikke en lekkasje hadde funnet sted her i vårt land. Jeg mener da at det er såpass alvorlig for oss at jeg synes at vi denne gang - Stortingets medlemmer vil forstå det, tror jeg - må resignere noe på den bekvemmelighet som det nok ville være om man kunne trykke hele utenriksministerens tale. Og det skulle vel være det beste, vil jeg tro - hvis man får to eksemplarer skrevet og lagt ut - å ha dem på Stortingets kontor. Hvis man det hadde, ville det, skulle jeg tro, være tilstrekkelig anledning for Stortingets medlemmer, etter å ha hørt utenriksministerens detaljerte redegjørelse, til å studere dokumentene i den utstrekning som det er nødvendig for deltagelse i behandlingen av saken i Stortinget. Det er ikke det at en ikke ønsker at Stortingets medlemmer skal få redegjørelsen så godt som mulig, men jeg tror man bør vise en viss resignasjon på grunn av sakens spesielle karakter.

Monsen: Denne saken omfattes naturligvis av stortingsmennene med den aller største interesse, og når presidentskapet skal behandle spørsmålet om på hvilken måte den skal gjøres tilgjengelig for studium av stortingsmennene, så tror jeg presidentskapet vil komme til å ta et forsiktig standpunkt. Jeg er enig med formannen i at denne saken ikke egner seg til å behandles på vanlig vis med trykking og omdeling til representantene, men jeg vil

ikke ha uttalt noe om hva som kan bli presidentskapets standpunkt.

Det kan jo være at det er så mange som straks vil studere utenriksministerens redegjørelse at to avskrifter utlagt her i salen blir for lite. Jeg kunne tenke meg at f.eks. fire eksemplarer ville være bra. Det ville foregå på den måte at redegjørelsen utlegges her, og at det sitter vakt her mens dokumentene ligger utlagt, og at de så dras inn - legges ut på et bestemt klokkeslett og trekkes inn igjen på et bestemt klokkeslett senere på dagen. Men som sagt, saken vil bli tatt opp i presidentskapsmøte i morgen formiddag.

Formannen: Jeg skjønner det er presidentskapets sak, og det var ikke vår mening å blande oss inn i den. Men jeg forstod behandlingen i Stortinget i formiddag slik at dette spørsmålet burde drøftes her sammen med utenriksministeren, og det vil iallfall ha betydning for presidentskapet å høre utenriksministerens reaksjon.

Utheim: Jeg har tenkt på denne saken, og med hensyn til dette spørsmål kan jeg helt slutte meg til stortingspresident Monsen. Jeg mener at denne saken ikke bør trykkes og omdeles til alle representanter. Det er imidlertid 150 mann som skal sette seg inn i dette, så to eksemplarer blir for lite, og enten man tar to eller 10 eksemplarer spiller ingen rolle. Men dokumentene bør ikke fjernes fra denne bygning, men bare ligge ute til bestemte tider under vakt.

Statsråd Lange: Jeg forstår fullt ut ønsket hos Stortingets medlemmer om å få den best mulige anledning til å studere og sette seg inn i denne saken, og derfor forstår jeg også utmerket godt hr. Moseids forslag. Men jeg må slutte meg til det som her er sagt. Jeg må *innstendig* fraråde at det her blir gått fram på vanlig måte, ikke først og fremst på grunn av de erfaringer vi har hatt med lekasje, skjønt de spiller en rolle, men fordi det virkelig ville være helt uholdbart hvis en sånn fremstilling i noen form skulle komme på videvanke, av den grunn at jeg har vært nødt til å bruke referater av muntlige samtaler som er notert av den ene part etter at samtalene har funnet sted, selvfølgelig med all mulig bestrebelse for å gjengi så nøyaktig som mulig det som har vært sagt, men som det ikke har vært mulig å forelegge for den annen part til kontroll og godkjenning.

Det er ett hensyn, og det andre hensynet er det rent forhandlingstaktiske, at det er en redegjørelse hvor det antydes en holdning for de videre realitetsdrøftelsers vedkommende, og da har det jo alltid vært vanlig praksis, og nødvendig praksis, at man må sørge for, at inntil man sitter overfor hverandre, spiller man ikke ut sine kort. Og derfor vil jeg si at av disse grunner - så godt som jeg

forstår det, og så meget jeg selv skulle ha ønsket at det hadde vært mulig, for å få en så begrunnet meningsytring som mulig i Stortinget, når saken forhåpentlig snart kommer tilbake dit, og for å få lettet medlemmenes adgang til å sette seg inn i saken - så *må den ikke trykkes*.

Andrå: Formannen snakket om to eksemplarer, men jeg vil si at jeg synes det blir litt lite til et to timers foredrag, når 150 mann skal lese bare to eksemplarer. Det er jo det vi praktiserer her i utenrikskomiteen, med et eksemplar på kontoret og et i komiteen, men det vil neppe kunne greie seg nå, for jeg tror interessen blandt Stortingets medlemmer er så stor at de vil lese redegjørelsen omtrent alle sammen.

Sæverud: Jeg foreslår at saken ganske enkelt løses på den måte at det legges ut et eksemplar, og at det bekjentgjøres: Høytlesning foregår på den og den tid. Det tror jeg vil være tilstrekkelig.

Monsen: I den forbindelse vil jeg bare spørre om det ikke er formannens forutsetning at de papirer vi har fått her, utkastet, skal samles inn igjen, så det ikke blir liggende i lommene eller annet sted, lett tilgjengelig. Det er et eller to medlemmer av komiteen som ikke nå er til stede, og hvis eksemplarer derfor ikke kan innleveres straks, men det vil være i overensstemmelse med fremgangsmåten ellers, når det er så viktige ting, som skal holdes innenfor våre egne vegger.

Støstad: Det er deler av utenriksministerens redegjørelse i dag som meget vel kan offentliggjøres. Hele den historiske del, første del av redegjørelsen, vil være utmerket å få offentliggjort, fordi det er mange som ikke kjenner de faktiske forhold. Men det er ting som ikke haster akkurat i øyeblikket. Det må jo si seg selv at hele redegjørelsen kan ikke trykkes og deles ut i 150 eksemplarer, det synes jeg er aldeles innlysende. Jeg er derfor enig i at presidentskapet beslutter å la skrive så mange eksemplarer som det måtte finne nødvendig, slik at de som har et ønske om det, kan få sette seg inn i saken.

Men jeg vil i denne forbindelse be presidentskapet om å finne et annet rom enn Lagtingssalen her for å legge ut redegjørelsen. I Lagtingssalen går det folk ut og inn hele dagen, og det er ikke et betryggende rom å ha utlagt den slags dokumenter i. Hvis man bare skriver det av i 4-5 eksemplarer, så kan bare 4-5 stykker lese ad gangen - ja, man kan naturligvis dele opp hvert eksemplar, men i alle fall blir det ikke mere enn 8-10 stykker som leser samtidig, og da måtte man kunne finne et mindre rom, som ligger litt annerledes til i denne bygningen enn nettopp Lagtingssalen. Jeg har hatt anledning til å se det tidligere, når det har vært utlagt dokumenter her, da har

dokumentene ligget her, men det har gått folk ut og inn som har gått forbi der hvor dokumentene lå, og det skal ikke så meget til for et skarpt øye å se det man vil.

Formannen: Vi kommer vel ikke egentlig dette nærmere nå. Stortingspresident Monsen vil sikkert ta hensyn til de bemerkninger som er kommet i anledning av spørsmålet om behandlingsmåten. Jeg går ut fra som en selvfølge at utenrikskomiteen vil få sitt eksemplar, og denne komites medlemmer vil da klare seg som på vanlig måte, så det blir de øvrige medlemmer av Stortinget dette gjelder.

Jeg hadde egentlig ikke tenkt på å tilbakeholde det utkastet til erklæring som vi har hatt til behandling her, men det er kanskje best å få det tilbake, så vi kan få overlevert det til utenriksministeren. Forøvrig kommer vel hele dette i avisene i morgen, så det er vel ikke så særlig farlig.

Monsen: Men ikke i den form! - Jeg vil få si at det er ikke så mange rom her i Stortinget som man kan legge beslag på et par dager uten at det generer enten komiteer eller andre, og når det her blir gjort som antydnet, at det utlegges noen eksemplarer som kan leses til bestemte tider under vakt, så må Lagtingssalen i den tid være lukket. Men det skal vi overveie.

Formannen: Da er det kanskje best at vi får tilbake utkastene til erklæring. Det er vel da ikke mere komiteens medlemmer ønsker å si i anledning av fremgangsmåten ved behandlingen av utenriksministerens redegjørelse. Jeg håper det må bli anledning til, og jeg ber komiteens medlemmer være forberedt på, at denne sak kommer til behandling en av de aller første dager i neste uke - men det er selvfølgelig presidentskapets sak. Imidlertid har vi også en annen sak som skal behandles, nemlig saken om erstatningskravet til Tyskland, så vi må være forberedt på at vi i neste uke kommer til å få nokså mange møter her i den utvidede utenrikskomite.

Møtet hevet kl. 18.45.